

Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü

Sümeyye Yılmaz | ORCID: 0000-0003-2053-6606 | ylmzsumeyye@hotmail.com

Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi, Sakarya,
Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/04ttnw109>

Öz

Sinema, insanlar üzerinde bıraktığı gerçeklik etkisiyle insan davranışlarını yönlendirebilmekte ve etki gücü ile sembolik bir düzen oluşturabilmektedir. Bu anlamda filmler insanlara bir anlam evreni oluşturmaktadır. Sinema, insanların algılarına, hayata bakış açılarına, değer yargılarına yön vererek onlar üzerinde kendi istediği şekilde yeni bir anlam dünyası dizayn edebilmektedir. Sinemanın seyirci üzerinde yeni anlamlar inşa etmesi ve insanlar ve toplum üzerindeki bu etkisi din eğitimi açısından etkili ve önemli bir araç olarak karşımıza çıkmakla beraber, bireylerin dini ve ahlaki anlamda tutum ve davranışlarını olumsuz anlamda etkilemesi gibi büyük bir sakıncayı da barındırmaktadır. Çalışmamızda odaklanılan nokta sinema ve onun din ve değerler eğitimi alanında araçsallaştırılmasıdır. Çalışmamızda, din ve değerler eğitiminin görsel sanatlar aracılığıyla etkili bir pozisyon kazanmasının önemi üzerinde durulurken bu ilişkide dikkat edilmesi gereken diğer husus da dini temaların sinemada sunulmuş şekli olarak görülmektedir. Özellikle çocuklar, gerçek ile sahte olanı ayırt edemeyebilmekte ve filmlerde karşılına çıkan karakterleri, taklit etme eğilimi gösterebilmektedir. Başka dinlere ve kültürlere ait bilgiler sinema aracılığıyla genç nesillere aktararak, onların duygu ve düşünce dünyalarına (giyim kuşamlarına, konuşma tarzlarına, ahlak ve değer yargılarına) etki oluşturabilmektedir. Ancak sinema dini değerleri ve ahlaki bozabileceği gibi iyi bir din ve değerler eğitimi aracı olarak kullanılabilir. Bu çalışmada sinemadan bir araç olarak din eğitimi alanında nasıl yararlanılabileceği konusu üzerine odaklanılmıştır. Konu ile alakalı birkaç örnek film üzerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak filmlerin din ve değerler eğitimi açısından kullanımının imkânı açıklanmaya çalışılmıştır. Filmler analiz edilirken din eğitime uygunluğu ve değerler eğitiminde Millî Eğitim Bakanlığının belirlemiş olduğu kök değerler esas alınmıştır. Çalışmamızda sonuç olarak temel insani değerlerin ve erdemlerin kazandırılmasında, özellikle de model olarak öğrenen çocuklar üzerinde sinema ve animasyonlar aracılığıyla sunulan olumlu karakter özelliklerine sahip modeller ile etkili

din ve değerler eğitimi yapılabileceği düşüncesi ön plana çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, Değerler Eğitimi, Sinema, Medya, Kitle İletişim Araçları.

Atıf Bilgisi

Yılmaz, Sümeyye. “Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü”.
Nisar 2 (Mayıs 2023), 173-195.

Geliş Tarihi	28.03.2023
Kabul Tarihi	24.05.2023
Yayın Tarihi	31.05.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	nisardergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Effect and Power of Cinema as a Religion and Values Educational Tool

Sumeyye Yilmaz | ORCID: 0000-0003-2053-6606 | ylmzsumeyye@hotmail.com

PhD Student, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Sociology of Religion,
Sakarya, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/04ttnw109>

Abstract

Cinema can direct human behavior with the effect of reality it leaves on people and can create a symbolic order with its power of influence. In this sense, movies create a universe of meaning for people. By directing people's perceptions, perspectives on life and value judgments, cinema is able to design a new world of meaning on them as it wishes. Although cinema is an effective and important tool in terms of religious education, it also has a great drawback that it negatively affects the religious and moral attitudes and behaviors of individuals. The focus of our study is cinema and its instrumentalization in the field of religion and values education. While focusing on the importance of religion and values education gaining an effective position through visual arts in our study, another point to be considered in this relationship is seen as the way religious themes are presented in cinema. In particular, children may not be able to distinguish between the real and the fake and may tend to imitate the characters they encounter in the movies. Information about other religions and cultures can be transferred to young generations through cinema, and they can have an impact on their worlds of emotion and thought (dressing, speaking styles, morals and value judgments). However, cinema can be used as a good religion and values education tool as well as corrupting religious values and morals. In this study, it is focused on how cinema can be used as a tool in the field of religious education. The possibility of using movies in terms of religion and values education has been tried to be explained by using the content analysis method on a few sample movies related to the subject. While analyzing the films, their suitability for religious education and the root values determined by the Ministry of National Education in values education were taken as basis. As a result, in our study, the idea that effective religion and values education can be done with models with positive character traits presented through cinema and animations, especially on children who learn by modeling, came to the forefront in gaining basic human values and virtues.

Keywords

Religious Education, Values education, Cinema, Media, Mass Media.

Citation

Yılmaz, Sümeyye. “Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Sinemanın Etkisi ve Gücü”.

Nisar 2 (Mayıs 2023), 173-195.

Date of Submission	28.03.2023
Date of Acceptance	24.05.2023
Date of Publication	31.05.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	nisardergisi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Teknolojik gelişmelere paralel olarak kitle iletişim araçlarının hayatımızda yeri ve etkinliği her geçen gün artmakta ve işlevi her geçen gün daha fazla hissedilmektedir. Tarihi süreç içerisinde medya araçları farklı platformlarda toplumların ve bireylerin eğitimine, gelişimine ve değişimine araç olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. İnsanların teknolojik cihazlarla geçirdikleri günlük ortalama zaman düşünüldüğünde iletişim araçlarının hayatımızı ne kadar kuşatan bir etkiye sahip olduğu daha net anlaşılacaktır. Özellikle son zamanlarda yaşanan Covid salgını bireyleri dijital alana daha fazla itmiş, yeni dijital mecralar (Netflix, Disney Plus, Amazon Prime, Exxen) kitlesel etki alanlarını genişletmiştir¹. Sinemanın da içerisinde olduğu bu mecralar eğlendirme, sosyalleştirme, bilgi aktarma gibi işlevlerinin yanı sıra kültürel değerlerin korunması ve aktarılması ile toplumun ve bireylerin eğitimi gibi işlevleri de bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlamda insan yaşamının her alanına nüfuz etmektedir. Bu alan insanların konuşmalarından, kıyafet tercihlerine, düşünce ve yaşam tarzlarından, espri anlayışlarına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır².

Diğer kitle iletişim araçları gibi sinema da toplumun değer yargularından, politik eğilimlerinden ve ideolojilerinden ayrı değildir. Hatta sinema Türkiye’de ve dünyada uzun yıllardan beri başta siyasi rejimler olmak üzere her türlü düşünce ve inancın, değer ve normun propaganda aracı olmuştur³. Bu durum müspet anlamda değerlendirildiğinde günümüzde iletişim aygıtlarının bu kadar gelişme göstermesi, insanların kendi inandıkları şeyleri, inançları veya ideolojileri diğer insanlara ulaştırma noktasındaki isteklerine de fırsatlar sunmuştur. Bu anlamda sinema hem bir propaganda hem de dini veya kültürel değerlerin aktarımında kullanılan kitle iletişim araçlarından biri olmuştur.

Diğer taraftan, klasik eğitim anlayışında din ve ahlak eğitimi bireylere aile, okul ve sosyal çevrenin vasıtasıyla öğretilmekte ve sürdürülmekte⁴ iken bugün farklı araçlar bireyler üzerinde eğitici, öğretici ve biçimlendirici etkiye sahip hale gelmiştir. Bu örtük bilgi aktarımıyla film ve dizilerin çeşitli konularda insanları yönlendirme ve istediği yönde eğitime hususunda üstlendiği bir rol bulunmaktadır. Bugün filmler ve diziler insanları etkilemekte gizli ya da aşikâr yollardan değiştirmekte ve dönüştürmektedir⁵. İnsanların

¹ Adem Palabıyık, “Twitter’den TT’ye, Instagram’dan Fenomen’e: Afetlerin Sosyal Medya Görünümleri”, *Tezkire* 31/80 (2022), 108.

² Semra Çinemre, “Diyabet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitimi Katkısı Açısından İncelenmesi”, *Hitit İlahiyat Dergisi* 20/1 (2021), 89.

³ Süleyman Gümrükçüoğlu, “Görsel Medya ve Din Eğitimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* 20 (2022), 56.

⁴ Hasan Meydan, *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 80.

⁵ Mustafa Arslan, “Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler*

odalarını aydınlatan mavi ekranın önünde sürekli maruz kaldıkları bilgiler, film ve dizilerin sunduğu rol modeller⁶ taklit yoluyla insanların dini tutum ve davranışlarını şekillendirirken bu mecralar adeta yaygın eğitim araçları olma işlevi kazanmışlardır. Yerli ve yabancı filmler ve çizgi filmlerle izleyiciler vakit geçirirken bu kanallardan pek çok problem de izleyiciye aktarılmaktadır⁷. Özellikle cinsellik ve şiddet içeren sahneler, çocukların ve gençlerin ahlaki ve şahsiyet dengesini bozarken⁸ Türk-İslam geleneği, milli ve manevi değerleri ve inancına aykırı davranışlar bu filmler⁹ aracılığıyla izleyicilere aktarılmaktadır. Bu olumsuzlukların aktarıldığı yapımlara alternatif yerli filmler ve animasyonlar üretilmesi günümüzün bir ihtiyacı olarak durmaktadır. Din ve değerler eğitiminde sinemanın kullanılması için toplumsal değerlere ve kültüre uygun sinema filmlerinin yapılması gerekmektedir.

Televizyon ve sinemanın insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve kötü etkilerinden kurtulma imkânı üzerinde durmak elzem olsa da bu etkiyi en aza indirmek ve olumlu olabilecek bir etki oluşturmak konusu da önem arz etmektedir. Sinemanın insanlar üzerinde bıraktığı etki onun, insanların ruhsal gelişimlerine nasıl tesir ettiğini, insanlar arasındaki iletişimde ne denli etki oluşturabilecek bir işleve sahip olduğunu göstermektedir¹⁰. Bu nedenle filmlerle izleyicilere aktarılan değerler ve model karakterler özellikle eğitim açısından önem arz etmektedir. Sinema toplumu yavaş yavaş dönüştürme gücüne sahiptir. Sinema filmleri insanlara örnek davranış modelleri, sunar¹¹. Özellikle çocuklara olan etkisinden dolayı çocuklara zararlı unsurlar içermeyen animasyon filmler, bir eğitim aracı olarak kullanılabilir. Bu sayede sinema, gençlere ve çocuklara ahlaki ilkelerin öğretilmesini kolaylaştıran, din eğitimi açısından faydalı bir araç haline gelir¹².

Bu anlamda son yıllarda din ve değerler eğitimi aracı olarak medyanın önemli aygıtlarından olan Tv ve sinemanın kullanımı noktasında bir artış olduğu görülmektedir. Konu ile alakalı literatür taraması yapıldığında Bulut'un (2022), "İlkokul/ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde animasyon ve görsel etkinlik kullanımının değer eğilimine etkisi" adlı Yüksek Lisans Tezi, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde animasyon veya filmlerin kullanımını ele alması bakımından önemlidir. Yorulmaz'ın (2015) "Sinema ve Din Eğitimi" kitabı ve Yorulmaz'ın (2013), "Pepee Çizgi Filminin Din Ve Değerler Eğitimi

Dergisi 6/1 (2016), 20.

⁶ <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/turk-dizileri-cinayete-ve-bosanmaya-yol-aciyor-20969741> erişim:21.02.2023.

⁷ Çinemre, "Diyabet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitime Katkısı Açısından İncelenmesi", 90.

⁸ Nasîruddin Tusî, *Ahlâk-ı Nâsirî*, çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov (İstanbul: Litera yayıncılık, 2021), 68.

⁹ Bilal Yorulmaz, "Pepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/24 (2013), 439.

¹⁰ Nurşen Adak, "Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet", *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 0/30 (2004), 30.

¹¹ Arslan, "Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine", 17.

¹² Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi* (İstanbul: Dem, 2015), 133.

Açısından Değerlendirilmesi” ile “Din Ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi” adlı çalışması medya ve din eğitimi konusunda önemli bir kaynak olarak durmaktadır. Demir’in (2019), “Türkiye’de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini ve Kültürel Değerler Eğitimi” adlı doktora çalışması bulunmaktadır. Kocaman ve Uslu’nun (2021), “Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı makaleleri çizgi filmlerin din ve değerler eğitimi açısından üstlendiği rolü anlama noktasında önemlidir. Korkmaz’ın (2017), “Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları” adlı çalışması ve Çinemre’nin (2021), “Diyabet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitimine Katkısı Açısından İncelenmesi” ve “Diyabet TV Çizgi Filmlerinin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmaları eğitim materyali olarak film ve animasyonların kullanımını anlamak açısından önemli katkı sağlamaktadır.

Çalışmamız bu sahada yapılan çalışmalara kıyasla sadece animasyon filmleri ile değil genç neslin duydu dünyalarına ve ahlaki değerlerine hitap etmesi bakımından sinema filmlerinin değerler eğitimi alanından ortaokul ve lise gençlerine faydalarına da odaklanması bakımından diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu anlamda doğrudan akademik bir çalışma olmadığı da görülmüştür. Din eğitimi ve değerler eğitimi açısından sinema ve animasyon filmlerinin çocuklara ve gençlere ahlaki değerlerin ve dini konuların aktarımında etkisinin ve faydasının örgün ve yaygın eğitim bağlamında değerlendirilmesi çalışmamızın odağını oluşturmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiz yöntemi kullanılacaktır. Bu doğrultuda örnek film ve animasyonlar içerik analizi yöntemiyle incelenecektir.

1. Filmlerin Din ve Değerler Eğitim Materyali Olarak Kullanılmasının İmkânı

21. yy’ da Küreselleşen ve modernleşen dünyada televizyon ve sinema evlerimizin vazgeçilmez bir eşyası olmakla beraber, sinema ve televizyon bugünün en etkili kitle iletişim araçlarındandır. Bu kitle iletişim araçlarına ilave olarak Facebook, Twitter, Youtube, Instagram gibi sosyal medya araçlarını baskınlığını artırsa da sinema filmleri daha etkinliğini sürdürmektedir. Kitleler bugün sinema ve filmlerinin başında adeta uyuşturulmuş vaziyettedir. Bu mecra insanlara değer yargısı yansıtan, yaşam tarzı ve davranış modelleri sunan bir endüstri halini almıştır. Dizi ve filmler neyin değer verilmesi gereken şey olduğunu belirleyen bir konuma gelmiştir¹³. Buraya kadar ele alınan hususlar ve değerlendirmelerin ışığında filmlerin bir eğitim materyali olarak kullanılmasında şu hususlar önemlidir:

- 1- Ergenlikle birlikte gençler üzerinde ailelerinin ve öğretmenlerinin otoritesi azalmakta, sinema ve sinema starları ile bu otoritenin tanzimi sağlanabilmektedir. Ayrıca duygu aktarımının bu yolla sağlanması ve sinemanın duyuşsal hedeflerin

¹³ Mete Çamdereli vd. (ed.), Medya ve Din (İstanbul: Köprü, 2014), 78.

kazandırılmasındaki etkisi konusundaki başarısı, sinemanın başlıca avantajı olarak görülebilir.

- 2- Sinema filmleri bireylerin pek çok duyusuna hitap ettiği için etkili bir öğrenme aracıdır.
- 3- Filmler görsel materyaller olması bakımından din eğitiminin materyallerini de içinde barındırdığı için kısa sürede kalıcı öğrenme sağlayabilir.
- 4- Peygamberlerin temsil ettiği örnek yaşamlar veya ahlaki değerleri temsil eden karakterler izleyicilerin örnek alacağı şahsiyetler olarak sunulursa bu karakterleri özümseyen gençler onları taklit edebilir, kendilerini film karakterleriyle özdeşleştirebilir ve bu değerler daha kolay ve kalıcı şekilde aktarılabilir.
- 5- Kendi kültürü ve medeniyetiyle barışık senarist ve yönetmenlerin ürettiği filmlerle değerlerimiz nesiller boyunca çok daha kolay bir şekilde aktarılabilir.
- 6- Eğitim materyali olarak kullanılacak içerikler, filmler eğitimcilerin ve ailelerin kontrolünde olacak şekilde önceden muhakkak kontrol edilmelidir.
- 7- Ders içi etkinlik olarak kullanılırsa etkinlik esnasında değerlendirmeler yapılabilir, varsa ilaveler yapılabilir veya anlaşılmayan yerler açıklanabilir veya yanlışlıkların düzeltilmesi sağlanırsa interaktif bir öğrenme ortamı oluşturularak kalıcı ve nitelikli bir öğrenme sağlanabilir.
- 8- Günümüzde medya araçlarının yaygınlaşmasıyla medyadan uzak durma ihtimali pek de mümkün görünmemektedir. Özellikle bebeklik dönemlerinden itibaren medya araçlarıyla tanışan yeni nesil göz önünde bulundurulduğunda, çocukluk döneminden başlayarak bilinçli bir medya okuryazarlığı eğitiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu husus çocukların gelişimi açısından ve gençleri doğru yönlendirmek adına büyük bir öneme sahiptir.
- 9- Film izleme sürecinde gereken yerlerde filmi durdurup, sorular sorulabilir, öğrencilerin yorum ve değerlendirmelerine başvurulabilir. Öğrencilerin empati kurması sağlanabilir.
- 10- Öğretmenlere, eğitimcilere ve din görevlilerine din öğretimi alanında filmleri nasıl seçebilecekleri ve nasıl kullanacakları filmlerin yeri ve işlevleri hakkında hizmet içi eğitim çalışmaları yapılabilir veya seminerler düzenlenebilir.
- 11- Filmler davranışlara etki etmektedirler, dini ve erdemli bir karaktere sahip şahsiyetler film karakteri olarak kullanılırsa izleyiciler karakterle duygusal bir bağ kurup film karakterlerine benzemeye çalışırlar ve bu şekilde filmler şahsiyet terbiyesi noktasında önemli bir araç olacaktır.

Bu noktaya kadar sinemanın din eğitiminde kullanılabilirliği üzerinde durulmuştur. Sonraki kısımlarda sinemanın etki gücü tespit edilecek ve filmlerde dini öğelerin kullanımı

ve sinemanın din eğitimine yardımcı bir kaynak olarak nasıl kullanılacağı üzerinde durulacaktır.

2. Sinemanın Etki Gücü ve Din Eğitimi Aracı Olarak Kullanılması

İnsanlık tarihi göz önüne alındığında efsaneler, masallar ve destanlar insanın zihninde bir şekilde yer etmekte ve kolay kolay unutulmamaktadır. Birçok milletin tarihi destanları, mitolojik efsaneleri, dillerden dile dolaşan hikayeleri nesiller boyunca aktarılmakta ve bu da değerlerin nesiller boyu aktarımını kolaylaştırmaktadır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de geçmiş ümmetlerin ve peygamberlerin başlarından geçenler hikayeleştirilerek anlatılmıştır. Bu hem her kesimden insanın olayları ve verilen mesajı daha kolay anlaması hem de öğrenilen bilgilerin zihinde kalıcı olması için kullanılan bir öğretim metodudur. Bu ilahi metot bize bir şey işaret etmektedir. Hikayeler insan zihninde önemli bir yer tutmakta ve etkili bir eğitim metodu olarak kullanılabilir. Bir konu, düz bir anlatım yerine şiirsel bir anlatım veya hikayeleştirme metodu ile anlatılırsa insanın zihninde daha kalıcı bir öğrenme sağlanabilmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de de nazil olduğu dönemin insanların etkilemek için şiir ve etkili hitabet bir eğitim ve öğretim metodu olarak kullanmıştır. Kur'an'da peygamberlerin ve önceki toplumların başlarından geçen olaylar kıssalarla anlatılmış İslam'ın yayılmasında bu yöntemlerden istifade edilmiştir. Din eğitimi sadece bilgi vermeye dayanan bir eğitim değildir. Dini bilgi bireylerde bir tutum veya davranışa dönüşmesiyle kazanılabilir. Bunun için de eğitilen kitlelerin dikkatini çekecek metotlar kullanılmalı ve bireylerde davranışa dönüşmesi sağlanmalıdır¹⁴.

Çağlara göre insana etki eden araçlar değişiklik göstermiş, mesela eski tarihlerde eğitim, şiirsel anlatım Hacivat ve Karagöz oyunları gibi görsel desteklerle daha etkili hale getirilmiştir. Bu aynı zamanda ibret ve ders niteliği taşıyan konuların izleyicilere güldürü yöntemiyle daha etkili bir şekilde aktarımını da sağlamıştır. Bugün tüm bu bahsi geçen sanatların hepsini kendi çatısı altında toplayan etkili bir mesaj aracı olarak sinema karşımızda durmaktadır¹⁵. Texas üniversitesinde yapılan bir araştırmada; insanların okuduklarının 10%'unu; İşittiklerinin 20%'sini; Gördüklerinin 30%'unu; Görüp işittiklerinin %50'sini; Söylediklerinin 70%'ini; Yaptıklarının ve söylediklerinin 90%'ını akıllarında tutabildiği tespit edilmiştir¹⁶. Yani, ne kadar çok duyu organı öğretim sürecine dahil edilirse öğrenme de o kadar kuvvetli olmaktadır. İnsan zihni dinlediklerini unutmakta, yaptıklarını sadece hatırlamakta, gördükleri ve uyguladıklarını ise unutmamaktadır.

Filmlerle aktarılan hususlara uygulama alanının da dahil edilmesi kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlayabilecektir. Kitle iletişim araçlarından geçirilen vakit de hesaba katıldığında bu araçlardan biri olan sinemanın insanı bir hayli kuşatan bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Zamansal ve mekânsal olarak sabit olan insan, izlediği filmin

¹⁴ Hüseyin Peker, *Din ve Ahlak Eğitimi-Psikolojik ve Metodik Esaslar* (Samsun: Aksi Seda, 1998), 56.

¹⁵ Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, 111.

¹⁶ Gümrukçüoğlu, "Görsel Medya ve Din Eğitimi", 53.

etkisine kapılmaktadır ve bulunduğu zamanı ve mekânın dışına çıkma hissi yaşamaktadır. Filmler gerçeklikle ilgisi olmayan durumlarda duyguları harekete geçirmekte hatta insanın duygularını ele geçirmektedir. Film izlerken insanlar gerçek olmadığını bildikleri halde bir anda göz yaşı dökmekte, sinirlenerek bağırmakta, korkudan titremekte öfke ya da sevinç patlaması yaşayabilmektedir¹⁷. Empatinin doruk noktasına ulaştığı bu anlarda değerler de yeniden inşa edilmektedir. Bu durum bilinçlilik halinin ötesinde bir aktarım alanı oluşturmaktadır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında sinemanın etki gücü ve onun kitlesel anlamda din ve değerler eğitimi açısından ekonomik ve kullanışlı oluşu sinemayı din eğitiminde kullanma açısından da cazip kılmaktadır¹⁸.

İnsan ve toplum üzerinde bu kadar etkili olması sinemayı, din eğitimi açısından önemli bir materyal haline getirirse de bu durumun din eğitimi açısından sakıncaları olduğu unutulmaması gereken bir durumdur. Kültürün aktarılması ve yeniden inşa edilmesi bakımından önemli olan filmler çocuklara ve gençlere ahlaki bakımdan fayda sağlamayıp ahlak eğitimini olumsuz da etkileyebilir. Bu olumsuzluklar şu şekilde sıralanabilir;

Özellikle şiddet ve cinsellik içeren filmler çocukların gelişimini olumsuz etkilemektedir¹⁹. Son yıllarda popülerleşen bir konu olarak şiddet bazı filmlerde özendirilmektedir²⁰. Sinemada şiddet uygulayan karakterlerin idolleştirilmesi sinemada şiddetin meşrulaştırmasına neden olabilmektedir. Bu eylem sinema diliyle meşrulaştırılır ise izleyenler karakterle duygusal bağ kurup, onun şiddete giden yolculuğunda, karakterin intikam duygusuna, onu şiddete iten nedenlere, haklılık duygusuyla yaklaşır, karaktere sempati duyup²¹ kendileri film karakterinin yerine koyup şiddeti kendilerine hak görebilirler.

İzledikleri filmlerdeki karakterleri model alan gençler ve çocuklar film karakterleri gibi davranışlar sergilemeyi normal değerlendirebilir. Filmler, sinematografik anlatıya sahip olması nedeniyle insan beyninin sembolik kısmına ulaşabilir. İzleyiciler kendilerini özdeşleştirdiği karakteri taklit ederler. Özellikle bu karakterler aracılığıyla olumsuz söz ve davranışların çocuklara aktarımı konusunda dikkatli olunması gerekir²². Çocuklar, ebeveynlerini veya sevip saygı duydukları başka kişi ve karakterleri örnek almakta ve taklit etmektedirler. Bu modeller arasında severek izledikleri çizgi film karakterlerinin de olduğu,

¹⁷ Yurii Lotman, *Sinema Göstergelimi*, çev. Oğuz Özügül (Ankara: Nirengi Kitap, 2012), 23.

¹⁸ Süleyman Gümüüş, "Bir Medya Aracı Olarak Sinemanın Din Eğitiminde Kullanımı: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisi Bağlamında Bir Değerlendirme", *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019), 11.

¹⁹ Sevrâ Su Tatlıoğlu, "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura", *Sosyoloji Notları* 5/1 (2021), 17.

²⁰ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/polat-alemdar-a-ozenip-avukati-dizinden-vurdu-11685232> erişim:19.11.2022

²¹ M. Çağlar Kurttaş, "Sinemada Şiddetin Kutsanması (Joker Filminin Şiddet Bağlamında Sosyolojik Analizi)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8/23 (2020), 441.

²² Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Say, 2022), 118.

çocuklara dini ve kültürel değerlerin aktarılması noktasında bu karakterlerin etkili olduklarının bilinmesi gerekir²³.

Sinema yeni bir din inşa edebilmektedir. Örneğin Star Wars-Yıldız Savaşları- adlı filmi ile yüz binlerce kişinin üyesi olduğu Cedayizm/Jediizm adında bir din ortaya çıkmıştır. Bu din filmde Jedi dinine inanan siyah pelerin giyen şövalyelerin inandığı din olarak işlenmektedir. Yani bazı filmlerde kurgulanan din, toplum üzerinde etkili olabilir ve pek çok taraftar bulabilir²⁴. İlaveten sinemanın yarattığı gerçeklikte din ve değerlerin görünürlük kazanması onu, kültür endüstrisinin bir parçası haline getirip, popülerleşmesine neden olabilecektir. Her ne kadar sinemanın geniş kitlelere dini bilgilerin aktarımında faydaları olsa da kitleleri yönlendirmesi ve etkilemesi, dini bilgilerin doğru aktarımında yapılabilecek yanlışlıklar veya sinema aracılığıyla dinin popüler kültürün tükettiği bir meta haline gelmesi gibi tehlikeler de bulunmaktadır²⁵.

3. Sinemada Dini Öğelerin Kullanımı

Hollywood sineması dünyada adını her ülkede duyurmuş, popülerliği sayesinde dünyanın dört bir tarafına adeta film ihraç eden bir sektör halini almıştır. Bu filmlerde en çok rastlanan şey nedir? diye bir soru sorsak pek çok kişinin düşünmeden vereceği cevap, haç, Amerikan bayrağı, kilise, İsa ikonu, ilahiler, çan vs. olacaktır²⁶. Film boyunca bir karakter kötü bile olsa en sonunda kiliseye gitmekte ve günah çıkartmaktadır. İncili okuyan karakterlerin hayatı değişmektedir. Özellikle korku filmlerinde, öldürülen karakterler ilk olarak, tanrı tanımaz, günahkâr ve özellikle asi olan karakterler olmaktadır. Genelde katilin elinden kurtulabilen kişiler ise, dinle barışık ve asi olmayan karakterlerdir. Bu tarz filmlerde izleyicilere verilen örtük mesaj tanrıya inanmayan, devletin koyduğu kurallara asilik edenlerin sonunun iyi olmadığıdır. Tanrı konusu Hollywood filmlerinde sıkça işlenen bir diğer konudur. Bazen dram bazen de komedi filmlerinde tanrı konusu bolca işlenmektedir. Her filmde karşımıza İncil çıkmaktadır²⁷. Bozulan ahlak karşısında insanın bundan kurtuluşunun tanrıya ve İsa'ya inanma veya İncil'e yönelmede olduğu mesajı verilmektedir.

Türkiye'de sinema ve din ilişkilerinin seyri ise farklılık arz etmektedir. Sinemanın, Türkiye'ye gayri müslimler eliyle girmiş olması ve o dönemlerde yeni rejimin sinemayı etkili bir propaganda aracı olarak görmesi, Türk sinemasında uzun yıllar dine karşı olumsuz bir yaklaşım sergilenmesine neden olmuştur. Bu durum dindar insanları sinemadan

²³ Suat Cebeci - Recep Demir, "Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?", Diyanet İlmî Dergi, 54/1 (2018), 23.

²⁴ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/star-wars-filmi-yeni-din-yaratti-94178>, erişim:23.11.2022

²⁵ Gümrükçüoğlu, "Görsel Medya ve Din Eğitimi", 54.

²⁶ Mustafa Sarmış, *Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği)* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 156.

²⁷ Tanrının Kitabı (2010) filmi örnek verilebilir.

uzaklaştırırken, filmlerde yalancı, hilekâr, rüşvetçi, ahlaksız insanlar olarak resmedilen dindar karakterler, insanlarda dine ve dindar kişilere karşı tepkiler oluşmasına neden olmuştur.²⁸ Türk sineması dini karakterleri olumsuz resmetmiş, sinema izleyicilerine dini, dindarlığı, dini karakterleri kötü sıfatlarla aktarmış ve uzun yıllar din ile alakalı olumsuz bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu durum Müslümanların da sinemaya karşı olumsuz bir tutum sergilemelerine neden olmuştur.²⁹ 1950’li yıllardan sonra değişimler başlasa da 2000’li yıllar bu anlamda Türkiye’de dönüm noktası sayılmaktadır. Bu yıllar aynı zamanda Türk sinemasında dinle ve dini figürlerle barışıldığı ve dinin sinemada normal denilebilecek bir zeminde yer bulabildiği zamanlardır diyebiliriz. Bu geç barışma ve kaynaşma filmlerle dinin temsilini de geciktirmiştir.

Bugün gelinen noktada Müslüman ülkelerde hala el değmemiş konulardan biri olarak Hz. Muhammed (a.s.) ve hayatı bir tarafa dururken Hz. İsa ile ilgili yüzlerce film çekilmiştir. Çağrı filminden sonra bu konuda çekilen tek film olan, 2015 yılında İranlı yönetmen Macid Macidî tarafından çekilen, Hz. Muhammed-Allah’ın Elçisi filminde Hz. Muhammed’in yüzü hiç görünmemesine rağmen film pek çok eleştiri almıştır.³⁰ Oysa Hollywood sinemasında Hz İsa’yı yüzünü göstererek anlatmış pek çok film varken, alt mesajında filmini nihai noktada Mesih figürüne dayandıran pek çok film de bulunmaktadır.³¹ Ayrıca sinemada misyoner filmleri de azımsanmayacak kadar fazladır.³² Bu da bizlere Amerikan sinemasının filmleri bir eğitim ve mesaj verme aracı olarak yıllardan beri kullandığını göstermektedir. Türkiye’de ise sinemanın din ve değerlerin evrensel olarak yayılmasında etkili bir araç olarak kullanılması daha çok yeni bir olgudur.

4. Din ve Değerler Eğitiminde Zararlı Olabilecek Film İçerikleri

Avrupa’da Aydınlanma ile başlayan metafizik alandan deneysel alana bir kayış olduğu bilinmekle beraber, modern dünya bir taraftan mitolojik ve mistik bilgilerle bağını da tamamen koparamamıştır. Modern pozitivist dünyanın metafizik alana bakışı dini bilgi ve dini değerlerin fal, sihir gibi birtakım hurafelerle aynı kefedede değerlendirmelerine neden olmuştur. Bu anlamda din ve değerler çoğunlukla cinler, büyü, sihir, muska, fal gibi şeyleri çağrıştırır hale gelmiştir. Bu durum modernleşen toplumun metafizik alanda bıraktığı olduğu boşlukla alakalıdır. Hırpalanan manevi ve kutsal değerler, pozitvizmin zayıfladığı dönemde sihir, büyü, cinler ve birtakım hurafelerle karışan bir hal almıştır. Bunun bir yansımasıdır ki; günümüzde dini filmler deyince cinler, sihir büyü gibi konuları içeren

²⁸ İbrahim Yenen, *Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Türk Sinemasında Din Dindarlık ve Din Adamı Olgusu* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011), 62.

²⁹ Gülşah Nezaket Maraşlı, *Türk Sinemasının Dine Bakışı (Günahıyla Sevabıyla Yeşilçam)* (İstanbul: Ufuk, 2011), 256.

³⁰ https://www.diyaret.tv/hz-muhammed-allahin-elcisi-filmi-hakinda-basin-aciklamasi_erisim:23.11.2022

³¹ Platform (2019) filmi örnek verilebilir.

³² Tutku: Hz. İsa’nın Çilesi (2004) örnek verilebilir.

birtakım filmler akla gelmekte özellikle bu tarz filmler 12-18 yaş arası gençlerde büyük merak uyandırıp ciddi anlamda dikkatlerini çekmektedir. Dini motiflerin kullanıldığı bu tarz korku filmleri insanlar üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Bu tarz korku filmlerini izleyen gençler ve çocuklarda çeşitli davranış bozuklukları görülebilmektedir. Bu durum çocukların dini ve ahlaki eğitimini olumsuz etkilemektedir³³. Öte yandan sihirli, büyü, cinli filmlerin artması ve yaygınlaşması din adına hurafelerin yaygınlaşmasına hatta din üzerinden hurafeciliği meslek haline getiren insanların da var olmalarına ve varlıklarını sürdürmelerine imkân sağlamaktadır³⁴.

İlaveten, çocukların ve gençlerin ilgi dünyalarına hitap eden fantastik filmlerde kurgulanan karakterlere tanrısal özellikler atfedilmesi, sihrin dini bir inanışmış gibi algılanmasına neden olmaktadır. Ayrıca çocukların bilinç altında soyut kavramların çok güç algılanması nedeniyle, bu durum onların tanrıyı ve dini figürleri bu görsellerle somutlaştırmalarına neden olabilmektedir. Bu durum çocuklarda ve gençlerde sağlıklı bir Allah inancının teşekkülünü zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda bu tarz filmlerde melek, cin, mucize, ahiret, ilahi adalet gibi konuların tasavvuru çarpıtılmakta ve farklı mecralara sürüklenmektedir. Bu durum genç zihinlerde bu konuları idrakini de zorlaştırmaktadır.³⁵ Bunlara bir de televizyonda yayınlanan sırlı diziler silsilesini ekleyebiliriz. Özellikle bu dizi ve filmlerde ceza, mükafat, ahiret, hesaba çekilme gibi İslam itikadının temel esaslarını derinden sarsan yanlışlıklar mevcuttur. Bu da din eğitimi açısından olumsuz neticeleri olan bir durumdur. Bu sakıncaları nedeniyle bu tarz filmlerin din eğitiminde kullanılması mümkün görünmemektedir³⁶.

Sinemada “din” adına yapılan bu filmlerin dine ve gençlere verdiği zarar nedeniyle ailelere, din görevlilerine ve öğretmenlere yol gösterici olarak büyük görevler düşmektedir. Özellikle çocuklara bir film izletilmeden önce muhakkak aile veya öğretmenler tarafından önceden izlenmeli eğer şiddet, cinsellik, aldatıcı ve yanlış içerikler varsa kesinlikle eğitim materyali olarak kullanılmamalıdır. Diğer taraftan İslam’la terörü bağdaştıran, Müslümanları terörist olarak gösteren filmler de bu anlamda olumsuz olabilecek bir diğer örneklerdir³⁷. Bu da eğitimcilerin filmlerde verilen mesajı anlama noktasında, alt metni doğru okuma, filmi çözümleme ve değerlendirme gibi yetenekleri kazanmış olmalarından geçmektedir. Bu noktada eğitimcilerin ve ailelerin medya okuryazarlığı kazanmalarının önemi ortaya çıkmaktadır.

³³ Aristoteles, *Nikomakhos’a Etik*, 148.

³⁴ Mehmet Görmez, “Sihirli Dizilerin Oluşturduğu Din Algısı”, *Div ve Hayat Dergisi* Şubat (2009), 34.

³⁵ Görmez, “Sihirli Dizilerin Oluşturduğu Din Algısı”, 32.

³⁶ Semra Çinemre, “Diyaret TV Çizgi Filmlerinin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi”, *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (2021), 209.

³⁷ Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, 114.

5. Din ve Değerler Eğitimi Aracı Olarak Filmlerin Kullanılması

Sinema toplumu yavaş yavaş ama derinden etkilemektedir. Tek bir filmle devrim yapılamaz tek bir filmle inanç, ahlak, kültür gibi olgular değiştirilemez ama yıllar içerisinde filmler vasıtasıyla insanlar belirli konulardan uzaklaştırılabilir, soğuyabilir, ön yargı kazanabilir veya belirli davranışlar insanlara artık daha normal hale gelmeye başlayabilir. İnsanlar, filmlerde ve dizilerde gördükleri davranışları sergileyip film karakterlerine öykünebilmektedirler. Sinemanın en etkili olduğu alan muhakkak ki alıştırmasıdır. Filmler, alıştırmaya dönüştürürler. Sinema din ve değerler üzerine güçlü etkiye sahip olan bir araçtır. Bu etki kısmen olumsuz olarak görülse de olumlu tarafları da bulunmaktadır. Bu nesnenin nasıl kullanıldığına göre değişkenlik gösteren bir durumdur.

Eğitim, bir değişim ve dönüşüm sürecinin adıdır. Ama eğitim sadece teorik bilgiyle ve formel öğrenme ortamlarında değil, muhatapın ahlaki muhakeme kazanması, analiz yapabilmesi ve muhataba yorumlayıcı ve eleştirel düşünme yetkinliklerinin kazandırılmasıyla sağlanabilir. Yaşayarak, hissederek öğrenilen bilgiler hiçbir zaman unutulmamaktadır.

Din ve değerler, müzakere, mütalaa, tefekkür ile anlam üretilebilecek alanlardır³⁸. Sinemanın insanları üzerinde alıştırmaya ve anlam dünyası inşa edebilme fonksiyonlarının din eğitiminde kullanılması ile çocukların ve gençlerin dini, ahlaki öğelere alışkanlık kazanmaları sağlanabilir mi? Günümüz insanının etkileşim biçimlerine uygun şekilde filmlerle din ve değerler eğitimi mümkün müdür? gibi sorular bu noktada akla gelmektedir. Bu durumun imkânı üzerine savımızı örnek filmlerle açıklamaya çalışacağız.

Günümüzde yerli ve yabancı yüzlerce film vizyona girmekte bunların içerisinde gençler ve çocuklara yönelik sayısız film ve animasyonlar var olmakla beraber pek çoğunun zararlı içerikler barındırdığı gözlemlenmektedir. Kanaatimizce bu olumsuz durumlar yasaklamayla değil alternatifler geliştirilerek önlenilebilecektir. Çocukların psikolojik ve manevi gelişimlerine katkı sunabilecek, dini değerleri önceleyen, sosyokültürel anlamda çocukların ve gençlerin yaşına uygun, milli ve manevi değerlerimize uyan içerikler bulunduran filmler din eğitimine önemli katkılar sunabilir³⁹.

İnsanlar kendilerine söylenenlerden ziyade örnek olandan etkilenirler. Gençler özellikle de çocuklar film karakterlerini kendilerine örnek almaktadır. Daha önce de zikrettiğimiz gibi olumsuz özelliklere sahip karakterlerin yer aldığı (olumsuz birçok öge barındırması açısından kötü kedi Şerafettin ve Kral Şakir gibi) film ve animasyonlar yerine çocuklar ve gençlerin model alabileceği örnek karakterlerin yer aldığı film ve animasyonlar ile dini ve kültürel aktarımın sağlanabilmesi mümkün olabilecektir.

³⁸ Hasan Meydan (ed.), *Medyada Din ve Değerler* (İstanbul: Dem, 2021), 29.

³⁹ Nagihan Bulut, *İlkokul/ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde animasyon ve görsel etkinlik kullanımının değer eğitimine etkisi* (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 60.

Günümüzde gençler ve çocuklar için uygun içeriklere sahip animasyonlar ve sinema filmlerinin var olduğu bilinmektedir. Halihazırda bunların sayısı bir hayli artmış ve bu husus bizleri de umutlandırmıştır. Çağın gerekliliklerine göre eğitimde materyal kullanımı esası çok eski tarihlerden bu yana milli eğitimin uyguladığı eğitim ilklerinin içerisinde yer almaktadır⁴⁰. Bu bağlamda zaten yaygın eğitim araçları haline gelen medya araçlarının bilinçli bir şekilde örgün eğitim ortamlarında kullanılması imkânı da olanaklar arasındadır.

Günümüzün modern medya araçlarını Tv Programları, çizgi filmler, sinema filmleri, dijital platformlar oluşturmakta özellikle sanal dünyanın gerçek dünya üzerindeki baskınlığı gün geçtikçe artmaktadır. Gençlerin ilgi ve alakalarının her geçen gün daha da fazla kaydığı bu alanlar, din eğitiminde faydalı materyaller haline getirilmelidir. Sinema bu konudaki araştırmamızın alanını kaplayan bir materyaldir. Konuyla alakalı Türkiye’de son yıllarda faydalı çalışmaların yapıldığını sinemanın söylem ve etkideki gücünü fark eden yönetmen, senarist ve yapımcıların bu alana yönelik müspet örnekler ortaya koyduklarını ifade edebiliriz.

Millî Eğitim Bakanlığı’nın belirlemiş olduğu kök değerler; adalet dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik, yardım severlik farklı din eğitimi araçlarıyla aktarılabilecektir⁴¹. Konuyla alakalı birkaç örnek vermek gerekirse; Tv Dizileri olarak: Yedi Güzel Adam, Gönül Dağı, çocuk izleyiciler için; Rafadan Tayfa, Ramazan Tayfa (bu çizgi filmin farklı pek çok versiyonu vardır; Dijital Tayfa, Trafik Tayfa çizgi film türleri, Rafadan Tayfa: Göbekli Tepe ve Rafadan Tayfa: Dehliz Maceraları sinema filmi versiyonlarıdır.) Tay, Aslan Hürkuş (görevimiz Gök bey), Nasrettin hoca zaman yolcusu, her yaştan insanın izleyebileceği filmlere örnek olarak; Tarihe Sığmayan Destan-Çanakkale Geçilmez, Hay-Allah’ı arayan çocuk, Bilal: Özgürlüğün sesi ve gençleri cezbetmesi bakımından da sinema filmi örneği olarak; Bandırma Füze Kulübü konuyla alakalı sadece birkaç örnektir. Bu filmlerde geleneksel Türk-İslam motiflerine ve İslami değerlere fazlaca yer verilmektedir. Bu filmler, günümüz ailelerine çocuklarıyla etkin vakit geçirirken olumsuz davranış modellerine maruz kalmayacakları ortamın sağlanması imkanını sunmaktadır. Bu tarz yapımların gençlere ve çocuklara dini değerlerin aktarımı hususunda ve değerler eğitimi açısından önemli roller üstlendiğini söyleyebiliriz. Bu anlamda hem din eğitimi hem de değerler eğitimi bakımından araç olarak kullanılacak birkaç örnekle kısa bir içerik analizi yaparak çalışmamızı sonlandırmak istiyoruz. Bu alandaki ilk örneğimiz “Tay” filmi olacaktır:

⁴⁰ Uğur Atan, *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri* (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 53.

⁴¹ Rumeysa Uslu - Kasım Kocaman, “Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi”, *Talim* 5/2 (2021), 133.

5.1. Tay:

İslam tarihinden Hz. Peygamberin hicretini anlatan ilk animasyon filmidir. 20 Eylül 2022 tarihinde yayınlanmış ve çocuklara ve gençlere peygamberlerini sevdirmeyi hedefleyen bir animasyon filmidir. “O’nun yolunda” “O’nu anlamak için”, “Kalplere dokuna bir hicret hikayesi” cümleleriyle tanıtımı yapılmıştır. Annesini arayan minik bir tay ve yaşlı bir devenin yollarının kesiştiği çöllerde Mekke’den

Medine’ye yolculuklarını konu alan bir filmidir. Tay filmi Hz. Muhammed’in hicretini konu edinen ilk film olma özelliğindedir. Masal tadındaki anlatımla çocuklara peygamber sevgisinin aşılmasının yanında onlara umut duygusunun kazanılması da animasyon filminde hedeflenmektedir. Gösterime girdiği günden itibaren pek çok kişi tarafından izlenen Tay Filminin yönetmeni Nurullah Yenihan, hikâyenin ortaya çıkışını bir röportajında şu sözlerle anlatmıştır: “sekiz sene önce hicreti anlatmak üzere başladık. Hayvanlar üzerinden anlatmaya karar verdik, çocuklara nasıl ulaşabiliriz diye düşündük. Hikâye bir yerde tıkanıyor, yazması çok zor bir hikâye, Peygamber efendimizi anlatıyorsunuz, çocukları sinemadan uzaklaştırmamaya çalışıyorsunuz, doğru bilgiyi vermeniz gerekiyor, çok hassas konu, yaklaşık bir sene sürdü hikâye oluşturmak.”

Çocuklarda umut, fedakârlık ve sevgi gibi, kavramların pekiştirilmesi, peygamber sevgisinin aşılması hedefleniyor bu filmde, bu gerçekten bir eksiklik midir günümüz çocukları için? Bunu tamamlamak noktasında sinema önemli bir araç mıdır sizce de?

“Biz açıkçası geç kalmış bir proje olarak görüyoruz bunu, umarım çok geç kalmamışızdır. Türkiye’de daha önce yapılması gerekiyordu. Birçok yapımcının peygamber efendimizi anlatan filmler yapması gerektiğini düşünüyorum. İnşallah bundan sonra daha sık, daha iyi, daha güzel filmler yapacağız. Şu anda sinemanın bir dili var. Çizgi film dili çocuklara daha çabuk ulaşabiliyor. Peygamberimizi çocuklara en iyi anlatabileceğimiz dil çizgi film olarak görüyoruz. Asıl amacımız çocuklarımıza direkt bilgiyi vermek değil, hiçbir filmde bu olmamalı zaten. Bilgiyi bir ip ucu gibi düşünürsek, sizin ipin ucunu vermeniz lazım. Çocuk oradan daha sonra ipin ucunu çekerek devam edecektir. Film bittiğinde çocuk meraklanmalı. Sonrasında ailesine sorsun kendi araştırсын, biz bunu hedefledik.”⁴²

Filmin yönetmeni Nurullah Yenihan tarafından da ifade edildiği gibi geç kalmış bir çalışma olarak Tay filminin Hz. Peygamberin hayatını ve Sahabe-i Kiramın hayatını konu edinin dini değerleri, ilgileri her geçen gün daha fazla sanal alana kayan çocuklarımız ve

⁴² <https://www.youtube.com/watch?v=vOvj2yaR97M> Tay filmi çocuklara peygamber sevgisi aşlamayı hedefliyor, konulu röportaj, erişim:14.11.2022.

gençlerimize iletmenin en güzel yollarından biri olmuştur diyebiliriz. Din eğitimi açısından çok faydalı ve yeni çalışmalara da kapı aralayan bir animasyon filmi olması bakımından önemlidir.

Değerler eğitimi bağlamında Millî Eğitim Bakanlığının kök değerler olarak ifade ettiği adalet dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, vatanseverlik, yardım severlik gibi değerlerin özendirildiği karakterlerin filmlerde yer alması çocuk ve gençlerin ahlaki değerleri özümsemelerine katkı sunacaktır. Bu anlamda animasyon ve sinema filmi örneği olarak Aslan Hürkuş (Görevimiz Gök Bey) ve Bandırma Füze Kulübü örnek filmler incelenmiştir.

5.2. Aslan Hürkuş (Görevimiz Gök Bey):

21 Ekim 2022 yılında vizyona giren bu film, Türk Havacılık ve Uzay Sanayii (TUSAŞ) ve TRT ortak yapımıdır. Çocuklara havacılığı ve teknolojiyi sevdirmeyi hedefleyen bir animasyon filmidir. Gökbey ile uçuş testi için Kapadokya'da bir araya gelen aslan ve arkadaşlarını konu almaktadır. Film 3D animasyon türündedir. Gökbey ile uçuş testi sırasında bir araya gelen uçak mühendisi olma hayali kuran Aslan, arkadaşları ve HÜRKUŞ' un Kapadokya'dan başlayıp ülkenin farklı yerlerinde devam eden macera dolu serüvenini konu almaktadır. Filmin diğer bir karakteri Yaralı Yüz ve ekibinin Gökbey'i uçuş testi sırasında kaçıtır, Aslan, arkadaşları ve Hürkuş, dostları Gökbey'i

kurtarmak isterler. Eğlenceli, dostluğu anlatan bu film, çocuklara yönelik bir yapım olması ve değerler eğitimine yönelik bir içerik barındırması bakımından özgün ya da yaygın eğitimde kullanılabilir bir örnek oluşturmaktadır. Bu animasyon filmle, çocukları yeni milli teknolojilerle tanıştırmak onlara havacılığı sevdirmek, onları bilgilendirmek, takım ruhu, dostluk, vefa, sevgi, arkadaşlık, dürüstlük, gibi ahlaki değerleri kazandırmak hedeflenmektedir. Türkiye'de son yıllarda havacılık sanayinde meydana gelen atılımlar, yeni nesillerin ilgi alanlarına havacılığı dahil etmek arzusunu ortaya çıkarmıştır. Küçük çocuklara “büyüyünce ne olmak istiyorsun?” diye sorulduğunda çocuk etrafında ne gözlemlediyse o meslek gruplarından saymaya başlar ve her gün sossanız çocuğun hayal dünyasını o gün kim süslüyorsa söyleyeceği meslek de o yönde değişiklik gösterir. Eğer o gün bir çizgi filmde astronot görmüşse astronot olmak ister polis görmüşse de polis olmak ister. Küçük yaşlardaki çocuklara bir şeyi sevdirmek için çocukların örnek aldıkları film karakterleri üzerinden bunu yapmak etkili sonuçlar verebilmektedir.⁴³ Ana karakter

⁴³ <https://www.trthaber.com/haber/yasam/gonul-dagi-dizisinden-esinlenip-kendi-arabalarini-yaptilar->

üzerinden söylenen cümleler, tekrarlanan sloganlar çocukların zihninde yer edecek, çocuklar çizgi kahramana ya da filmin ana karakterine benzemeye çalışıp onun gibi konuşup onun gibi davranmayı erdem sayacaktır. Küfür ve şiddet içeriği barındırdığından olumsuz örnek oluşturabilecek filmler (Örn. Recep İvedik) yerine, çocukların, dostluk, vefa, sevgi, arkadaşlık, dürüstlük, gibi ahlaki değerleri kazanabileceği içeriklerin takdimi önemlidir. Yapılan çalışmalar göstermiştir ki çocuklar, yerli çizgi filmler ve yerli çizgi film karakterlerini yabancı çizgi film ve yabancı çizgi film karakterlerine oranla daha fazla sevmektedirler. Gençler, özellikle de çocuklar sevdiği çizgi film karakterlerini taklit etmekte ve çizgi film karakterleriyle kendilerini özdeşleştirmektedirler. Bu anlamda çizgi filmler çocuklara değer transferi sağlayan bir araç halini almaktadır⁴⁴.

5.3. Bandırma Füze Kulübü (gerçek yaşam hikayesi):

Senaryosu Bandırma'da yaşanmış gerçek bir hikâyeye dayanan Bandırma Füze Kulübü 21 Ekim'de 2022'de vizyona girmiş bir filmidir. 1957 yılında Bandırma Şehit Mehmet Güneş Lisesi öğrencisi olan beş arkadaş Artuğ Sayiner, Atilla Yedikardaşlar, Adnan Zambak, Ali Osman Caran ve Güngör Gezer adlı gençlerin gerçek başarı hikâyelerini konu almaktadır. Türkiye'nin gökyüzüne füze göndermeyi başaran ilk ülkelerden biri olmasını sağlayan liseli beş gencin başarı hikayesini konu alan Bandırma Füze Kulübü filmi, "böyle saçma şeylerle uğraşılır mı?" "Otur oturduğun yerde!" "icat çıkarma!" sözlerine kulak

tıkayarak, hayallerinin peşinde koşan, pek çok engelle karşılaşmalarına ve imkanlarının kısıtlı olmasına rağmen, Türkiye adına, NASA'da füze göndermeyi başaran gençlerin azim ve başarı hikayelerini konu almaktadır. 1959 yılında bu liseli öğrenciler tarafından kurulan Bandırma Füze Kulübü'nün üyeleri çeşitli çevreler tarafından eleştiriler almalarına rağmen hiç yorulmadan, vazgeçmeden çalışmalarını tamamlamışlardır ve Türkiye'de ilk füze atış denemelerini Bandırma'da yapmışlardır. Bu film, lise çağındaki öğrencilerin milli duygularına dokunan, öğrencilere kültürel ve manevi değerlerini sahiplendiren ve onlara cesaret veren bir film olması bakımından önemlidir. Günümüz gençlerinin en büyük problemi sorumluluk almamaları, üretken olamamaları olarak gözlemlenmektedir. Bu

[547242.html](https://dergipark.org.tr/tr/pub/nisar/547242.html), erişim; 21.02.2023.

⁴⁴ Recep Demir, *Türkiye'de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini Ve Kültürel Değerler Eğitimi* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 67.

anlamda gençlere örnek olabilecek karakterlerin yer aldığı filmde Bandırma'da yaşayan, uzaya füze gönderme hayalleri kuran ve hedefleri olan bir grup liseli genç filmin ana karakterleridir. Fakat, küçük bir kasabada yaşamaları nedeniyle engellemeler ve alaylarla karşılaşır. Ama hayallerinden vazgeçmezler. Sonunda hayalleri gerçek olur ve 1962 yılında Bandırma füze Kulübü, Marmara-2 adlı roketiyle 15 kilometreden fazla bir yüksekliğe ulaşarak amatörler arası dünya üçüncülüğünü elde eder. Sonunda elde ettikleri başarı ile tüm dünyanın ilgisini çekmeyi başarırlar. Bu anlamlı öykü o dönemlerde "Bandırma Roket Kulübü" adıyla Ahmet Şerif İzgören tarafından kitap olarak bastırılmış ve Bandırma'da belediye tarafından ilçedeki tüm ortaokul ve lise öğrencilerine ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Bugün sinema filmine aktarılan bu cesaret verici öykü, elde edilmesi güç bir başarı hikayesini konu alması nedeniyle, güçlülere tahammülü zayıflamış ve her şeyi kolayca elde etmeyi bekleyen gençlere birtakım mesajlar vermektedir; çabalımadan başarının elde edilemeyeceğini, zorluklarla başa çıkmanın gerekliliğini anlatmaktadır. Vazgeçmeyerek, gayret sarfederek bedeller ödeyerek, başarının elde edilebileceği anlatılmaktadır⁴⁵.

Günümüzde lise dizileriyle dolup taşan dijital platform ve televizyon kanallarında lise çağındaki gençlere, çarpık ilişkileri aşk olarak gösterildiği, gayri ahlaki davranışlar sergileyenlerin ödüllendirildiği, çocukların ve gençlerin şiddet ve zorbalığın her türüyle tanıştırıldığı ve şiddetin özendirildiği dizi ve filmlerin sayısı oldukça fazladır⁴⁶. Gençler bu dizi ve filmlerden etkilenmekte ve bu dizi ve film karakterlerini taklit etmektedirler⁴⁷. Çocuklar ve gençler, bu konuda fazlasıyla dejenere olmuş ve olmaya da devam etmektedir⁴⁸. Bu alanın alternatifleri ile gençlerin bu kaynaklarla ahlaklarının bozulmasının önüne geçilebilir. En azından zararlı etkileri durdurulabilir veya azaltılabilir.

Bandırma Füze Kulübü gibi yapımlar gençlere birtakım hedefler sunması, hayal kurmayı öğretmesi bakımından önemlidir. Günümüzde gençler, hayal kurmak ve bir hedefin peşinden koşmak gibi gayret gerektiren davranışlardan uzaklaşmış ve kolaycılık temel hedefleri haline gelmeye başlamıştır⁴⁹. Ama başarı elde etmek için çaba sarf etmek gerektiği, pes etmemek gerektiği örtük bir eğitim aracı olarak sinema filmleriyle anlatılabilir. Kolay yoldan zengin olan, sürekli yalınlarda yaşayan insanların hayat öyküleri "gerçek bir yaşam öyküsünden uyarlanmıştır" sloganiyla aktarılmasıyla gençleri bu hayatlara özendirilmekte ve onlara zengin olmak için her yolu mübah göstermektedir. Filmlerde dizilerde hiçbir emek sarfetmeden, hiçbir emeği olmadan bilgi birikimi ve donanımı bulunmayan bu karakterler her şeyi elde etmekte ve yolla gençler gerçekliği

⁴⁵ Uslu - Kocaman, "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi", 131.

⁴⁶ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/kurtlar-vadisi-ilkogretim-okulu-1195165>, erişim: 05.03.2023.

⁴⁷ <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/dizideki-kiz-gibi-intihar-etti-39009129>, erişim:21.02.2023.

⁴⁸ İbrahim İpek, "Kurtlar Vadisi ve Çukur Dizisinin Şiddet ve Suç Eylemleri Üzerindeki Etkisi", *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 126.

⁴⁹ Hasan Meydan, *Postmodern İklimde Din ve Değerleri Öğretmek* (İstanbul: Dem, 2022), 62-63.

olmayan bir rüyaya inandırılmaktadır. Bu film karakterlerine özenen gençler, boş hayallerin peşinde koşmakta ve eğitime, bilgiye, tecrübeye önem vermeyip sadece maddiyatı önemseyen materyalist düşünce yapılarına evrilmektedirler. Ancak, bunların yerine temelinde İslami değerler, ahlaki öğretiler barındıran, değer temelli mesajların bulunduğu; sabır şükür, tefekkür, iyi niyet, sadakat, sevgi ve şefkat vb. konuların işlendiği yapımlar önem arz etmektedir⁵⁰. Türk-İslam medeniyetinin milli manevi değerlerini kültürel metaforlarla ve müspet örnekliklerle sunan filmlerin sayısının artmasını, dizi ve film karakterlerini örnek alan ve taklit eden gençleri daha doğru örneklerle buluşturmanın önemini vurgulamak gerekir⁵¹. Bu araçlar gençlerin kendi milli ve manevi değerlerini benimsemelerinin bir fırsatı olacaktır⁵².

Sonuç

Sinema, edebiyat, şiir, resim, müzik gibi sanat dallarının bir kolektifidir. Bu nedenle sinemaya bir eğlence aracı olmasının ötesinde yedinci sanat diyenler olmuştur. Bu yönüyle sinema insanın tüm duyularına aynı anda hitap edebilmektedir. Ayrıca insanları tüm sanat dallarından daha fazla etkilemekte adeta büyülemektedir. Bu da sinemayı toplumun ve bireyin sosyokültürel ve dini değerlerine etki eden, değiştiren, dönüştüren etkili bir araç kılmaktadır. Sinemanın eğitsel bir yönü vardır. Bu anlamda sinemanın bir eğitim aracı olarak ön plana çıkması durumu söz konusu olabilmektedir.

Geçen yıllara rağmen sinemanın Türkiye’de fonksiyonel olarak kullanımı geç olmuştur. Avrupa’da sinema filmleri sürekli kiliseye, misyonerlik faaliyetlerine adeta bir fabrika gibi hizmet etmiştir. İslam ve Müslümanlar ile alakalı konular da İslam-Terör eşleştirilmesi ile takdim edilerek, kıtalar aşan ülkelere ilan edilirken, Müslümanların Çağrı filminin ötesine geçemeyişi üzücüdür. Batı sineması kendi inanç sistemini, yaşam tarzını, düşünce dünyasını, tüm dünyaya filmler aracılığıyla ulaştırmaktadır. Buna yıllarca maruz kalan toplumlar, örtük bir kültür olarak, batı kültürünü benimsemekte ve taklit etmektedirler. Şu bir hakikattir ki biz kullansak da kullanmasak da sinema günümüzde bir yaygın eğitim aracıdır. Her tarafımızı kuşatan bu sanal dünya artık gerçeğinden daha fazla itibar görmektedir. Görsel sanatların ve sinemanın gücünün farkında olarak Anadolu coğrafyasının kadim değerlerinden esinlenen, Anadolu coğrafyasının kadim değerlerine sırtını dönmeyen, özünü barışık bir sinema yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Sinema, televizyon, dijital platformlar günümüzde doğrudan ya da dolaylı olarak, insanları eğitmekte, onların davranışlarına, düşüncelerine, hislerine, ruhlarına büyümlü bir dokunuş yapmaktadır. Hatta bazen sessiz ve sinsice alt metinlerde verilen mesajlarla, fark ettirmeden verilen mesajlarla iletme istediklerine yerini buldurmaktadır. Sinema

⁵⁰ Gümrükçüoğlu, “Görsel Medya ve Din Eğitimi”, 55.

⁵¹ Mehmet Korkmaz, “Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları”, *Bilimname* 2017/33 (2017), 60.

⁵² Korkmaz, “Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları”, 61.

filmlerinin, Tv dizilerinin içeriğinde dolaylı yoldan aktarılan dindarlık modelleri insanlara farklı şekillerde ama sürekli olarak sunulmaktadır. Bu sadece sinemayla sınırlı olmayan bir durum olup, Netflix, Disney Plus vb. dijital kanallar son yıllarda artmış ve popülerleşmiştir. Bu kanallar sürekli ve adeta bir fabrika gibi içerik üretmektedirler. Bu içerikler, sosyal medya araçlarıyla sürekli olarak kitlelere birtakım “değerler” ve “davranış modelleri” aktarmaktadır. Her yaştan insanın günümüzün teknolojik imkanlarıyla bu içeriklere kolay bir şekilde ulaştığı ve bu içeriklerden etkilendiği bir gerçektir. Bu içeriklerin çocuklar ve gençler üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler ise giderek artmaktadır.

Din ve değerlerin evrenselleşmesi konusunda sinemanın etkisi yadsınamaz. Sinemanın bu gücünün eğitimde kullanılmasının faydaları görülebilecektir. Bugün bu konuda Türkiye’de de bir farkındalık oluşmuş, animasyon ve film çalışmaları çocuklara ve gençlere dini, sevgiyi, saygıyı, Anadolu coğrafyasının kadim kültürünü, ahlaki değerlerini, sinematografik bir yöntemle iletmeyi başaran film çalışmaları artmış ve yaygınlaşmıştır. Tay filmi örneğinde olduğu gibi sevdirerek- düz bir anlatımla değil- estetik ve merak uyandırıcı bir anlatımla çekilen filmler ile sinema din eğitimi materyali olarak kullanılabilir hale gelecektir. Bugün çekilen film ve animasyonlardan tamamı olmasa da seçkin birkaç örnek, din eğitimi aracı olarak okullarımızda, din eğitimi hizmeti verilen Kur’an kurslarında ve ana okullarında kullanılabilir. Mesela Tay filmi Hz. Muhammed’in hayatını anlatırken etkili bir materyal haline gelebilir. Öğrencilerin meraklarını çekerek dini konulara ilgileri kaydırılabilir ve araştırmaya yönlendirilebilir. Eğitimciler, akıllarda oluşan sorulara, en doğru kaynak olarak cevaplar verir ve bu şekilde batıl, hurafe bilgiler genç dimağları kirletmeden engellenir.

Bu doğrultuda, Türk-İslam medeniyet havzasından beslenen ve güç alan, kültürü ve değerleriyle barışık, çocuklara ve gençlere yönelik eğitici ve öğretici içerikler üreten senarist ve yönetmenlerin ürettiği filmlerin sayısının artması önem arz etmektedir.

Kaynakça | References | مصادر

- Adak, Nurşen. “Bir Sosyalizasyon Aracı Olarak Televizyon ve Şiddet”. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 0/30 (2004), 27-38.
- Aristoteles. *Nikomakhos’a Etik*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Say, 2022.
- Arslan, Mustafa. “Kitle İletişim Araçları, Medya ve Din İlişkisi Üzerine”. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2016), 5-26.
- Atan, Uğur. *Animasyonun Kültür Aktarımındaki Yeri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.
- Bulut, Nagihan. *İlkokul/ortaokul Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde animasyon ve görsel etkinlik kullanımının değer eğilimine etkisi*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Cebeci, Suat - Demir, Recep. “Çizgi Filmler Çocuklara Neyi Vaat Ediyor?” *Diyanet İlmi Dergi* 54/1 (2018), 139-170.
- Çamdereli, Mete vd. (ed.). *Medya ve Din*. İstanbul: Köprü, 2014.
- Çinemre, Semra. “Diyanet TV Çizgi Filmlerinin 4-6 Yaş Grubu Kur’an Kursu Öğretim Programında Yer Alan Değerler Açısından İncelenmesi”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 19/41 (2021), 207-243.
- Çinemre, Semra. “Diyanet TV Çizgi Filmlerinin Din Eğitimine Katkısı Açısından İncelenmesi”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 20/1 (2021), 81-108.
- Demir, Recep. *Türkiye’de Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Dini Ve Kültürel Değerler Eğitimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Görmez, Mehmet. “Sihirli Dizilerin Oluşturduğu Din Algısı”. *Div ve Hayat Dergisi* Şubat (2009).
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. “Görsel Medya ve Din Eğitimi”. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi* 20 (2022), 47-64.
- Gümiş, Süleyman. “Bir Medya Aracı Olarak Sinemanın Din Eğitiminde Kullanımı: Baudrillard’ın Simülasyon Teorisi Bağlamında Bir Değerlendirme”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 17/38 (2019), 7-40.
- İpek, İbrahim. “Kurtlar Vadisi ve Çukur Dizisinin Şiddet ve Suç Eylemleri Üzerindeki Etkisi”. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 122-137.
- Korkmaz, Mehmet. “Din Dersi Öğretmenlerinin Bir Öğretim Materyali Olarak Filmleri Kullanma Durumları”. *Bilimname* 2017/33 (2017), 35-66.
- Kurtdaş, M. Çağlar. “Sinemada Şiddetin Kutsanması (Joker Filminin Şiddet Bağlamında Sosyolojik Analizi)”. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 8/23 (2020), 428-446.
- Lotman, Yuriy. *Sinema Göstergebilimi*. çev. Oğuz Özügül. Ankara: Nirengi Kitap, 2012.
- Maraşlı, Gülşah Nezaket. *Türk Sinemasının Dine Bakışı (Günahıyla Sevabıyla Yeşilçam)*. İstanbul: Ufuk, 2011.

- Meydan, Hasan. *İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Meydan, Hasan (ed.). *Medyada Din ve Değerler*. İstanbul: Dem, 2021.
- Meydan, Hasan. *Postmodern İklimde Din ve Değerleri Öğretmek*. İstanbul: Dem, 2022.
- Palabıyık, Adem. "Twitter'dan TT'ye, Instagram'dan Fenomen'e: Afetlerin Sosyal Medya Görünümleri". *Tezkire* 31/80 (2022), 108-123.
- Peker, Hüseyin. *Din ve Ahlak Eğitimi-Psikolojik ve Metodik Esaslar*. Samsun: Aksi Seda, 1998.
- Sarmış, Mustafa. *Sinema ve Din (Sekülerleşme Bağlamında Hollywood Sineması Örneği)*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Tatlıoğlu, Sevra Su. "Öğrenmeye Sosyal- Bilişsel Bir Bakış: Albert Bandura". *Sosyoloji Notları* 5/1 (2021), 15-30.
- Tusî, Nasîruddin. *Ahlâk-ı Nâsırî*. çev. Anar Gafarov - Zaur Şükürov. İstanbul: Litera yayıncılık, 2021.
- Uslu, Rumeysa - Kocaman, Kasım. "Ramazan Tayfa Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi". *Talim* 5/2 (2021), 128-142.
- Yenen, İbrahim. *Toplumsal Tezahürleri Bağlamında Türk Sinemasında Din Dindarlık ve Din Adamı Olgusu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
- Yorulmaz, Bilal. "Pepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 6/24 (2013), 438-448.
- Yorulmaz, Bilal. *Sinema ve Din Eğitimi*. İstanbul: Dem, 2015.